

Hurokvágány helyett rendes végállomást a Nyugati elé!

A rendőrségnek haladéktalanul közbe kell lépnie, hogy a Beszkárt hurokvágányait szüntessék meg a Nyugati pályaudvarnál. Néhány hónappal ezelőtt megírtuk, hogy amióta a Beszkártnak távkapcsolási kocsijai vannak, melyek a kocsik visszafordulását fölöslegessé teszik és három összekapcsolt kocsit abban a helyzetében jöhet vissza a végállomásra, mint ahogyan érkezéskor megáll.

Hurokvágányokra csak egészen kivételes esetekben van szükség, de semmiesetre sem olyan esetben, mint a Nyugati pályaudvar előtt. Arra kell törekedni, hogy egy közúti vasutnak, olyankor legyen hurokvágánya, amikor azzal egyidőben forgalmat is bonyolít le. A Nyugati pályaudvarnál fölösleges kocsikilométereket csinálnak a kocsikkal és csináltatnak a dolguk után siető közönséget, tehát a kecske is éhes marad, és a káposzta is elrohad. A Teréz körút végén, mint megírtuk, úgy a budai, mint a körúti relációk számára olyan végállomást lehet létesíteni, mely három, négy szerelvény tárolását is lehetségessé teszi és fölöslegessé teszi az átkos hurokvágányt. A Beszkártnak vannak rendes végállomás forgalomra alkalmas kapcsolt

kocsijai, melyek a kispesti stb. vonalakról elvonhatók és a hiányokat új kocsirendeléssel lehet pótolni. A felettes hatóság ne engedje meg, hogy új hurokvágány kísérletekkel bosszantsák a közönséget, végre mégis csak figyelemmel kell lenni a közönség igényeire, különösen akkor, amikor az a társaság érdekeit is fedi. A körúti vágányoknak a középhegyezésével, legalább a Podmaniczky utcától kezdődőleg a Nyugati pályaudvarig a végállomás kérdése könnyen megoldható, ami gyökeres enyhülést fog a körút forgalmában hozni. A közönségnek a Gyár-utcai hurokban való sétáltatása kezd közkacajba fulladni. Ha a rendőrség ezt nem látja meg, lássa meg azt legalább annak felettes hatósága. A rendőrség figyelmét felhívjuk a körúti forgalom lehetetlen helyzetére. A belügyminisztérium figyelmét pedig arra, hogy már eddig is horribilis pénzbe kerülnek a hurokvágány-kísérletek és még hatalmas összeget fognak felemészteni, ami mellett a közönség tovább fog szenvedni a rossz forgalom miatt. Az elpocsékolts kísérleti összegek gyarapítják a deficitet.

A Citadella helyén csillagvizsgáló intézet volt

A Gellérthegyen, a Citadella helyén csillagvizsgáló intézet volt. Annak létesítése és szomorú eltűnésének története röviden összefoglalva a következő: Mária Terézia uralkodásának utolsó évében, 1777-ben jött az egyetem Nagyszombatból Budára, a királyi várpalotába. Néhány év múlva került csak Pestre II. József parancsára. Az egyetemnek Nagyszombatban volt csillagvizsgáló tornya, melyet ott Weiss Ferenc jezsuitaszerzetes, a csillagászat tanára rendezett be. A csillagvizsgáló intézetet Budán is fel akarták állítani és a magyar származású Hell Miksa bécsi híres csillagászt kérték fel, hogy keressen a számára helyet. Hell három helyet ajánlott fel erre a célra: Az első a Gellérthegy, a második a régi, igen szilárdan épített várbeli, akkoriban „Mátyás könyvtára” név alatt ismert várbeli torony, végül harmadiknak a legkevésbé megfelelő helyet, amelyet ajánlott, az egyetem székhelye volt. A döntés értelmében a várpalotára építették a csillagvizsgáló tornyot. A királyi palotát a torony meglehetősen elcsúfította és a tudománynak is kevés haszna volt belőle. 1787-ben egy szerencsés véletlen folytán a budai csillagvizsgáló kérdése ismét aktuálissá vált. Rasquich János a zenggi egyházmegye áldozárja, miután megelőzőleg a budapesti egyetemen a mennyiségtant tanította, mely állásáról betegsége miatt leköszönt, 1800-ban Bécsből Pestre jött orvostanár barátaihoz, hogy itt kezeltesse magát, miután orvosprofesszoraink már abban az időben is kiválóak és elismertek voltak. Egy alkalommal Kitaibel Pál barátjával, az ismert botanikussal a Dunaparton sétált és szeme megakadt a várpalotai csillagvizsgáló tornyon. Azt az eszmét vetette fel, hogy nem volna-e célszerű hazánkban a gyakorlati csillagászat tanulását előmozdítani. A felvetett eszmét azonnal tett követte.

Már 1802-ben Pasquich, József nádorhoz fordul beadványában, melyben elmondja, hogy baráai Pesten szeretnék tartani, de ez csak úgy lehetséges, ha olyan állást nyerhetne el, (pártprotekciónélkül szerk.) melyet zilált egészségi állapota mellett, el tudna látni. Egy évre rá megjött a döntés és Pasquich Jánost kinevezték az egyetemi csillagászati intézet másodcsillagászává. A csillagászati eszközöket 7210 pengő forintért azután megrendelte ami abban az időben bár igen nagy pénz, mégis mérsékelt volt az összeg az összes berendezési tárgyakért. Ő reá hárult most már az a feladat is, hogy a csillagvizsgáló részére más, megfelelőbb helyet találjon. Pasquich 1807-ben a Gellérthegyet jelölte ki az új csillagvizsgáló helyéül. A kijelölt helyen a törökvilág előtti századokban egy Szent Gellértnek szentelt kápolna állott, eztkövette az u. n. Blockhaus (cölöpház), melyet a törökök emeltek (innen a né-

metül Blocksberg elnevezés), annak helyén épült a csillagvizsgáló és 1853 óta áll ott a Citadella. A csillagvizsgáló intézet összesen 80.000 pengőbe került (mert senki sem kerestett rajta külön. A Szerk.) Az intézetet a szakértők Európa legjobb és legtekintetesebben felszerelt csillagászati intézetei közé sorozták.

A csillagvizsgáló intézet vezetésétől Pasquich 1824-ben vált meg, utóda Tittel Pál lett. Tittel honosította meg a déli harangjeladást, ami abból állott, hogy a dél idejét, mit egy fél perccel megelőzőleg néhány egymásra következő ütéssel jeleztek, a csillagásztornyban levő harangon ejtett egy hangos ütéssel jelezték. A csillagásztorony 1000 forintos harangját Stáhl Ignác egyetemi tanár, híres orvos, az egyetem akkori rektora ajándékozta az intézetnek. Tittel nem sokáig volt a csillagvizsgáló igazgatója, mert 1830-ban a kolerajárvány áldozatává esett ő is. Utóda Mayer Lambert lett, Albert Ferenc volt az adjunktusa, kit Tittel hozott magával 15 éves korában. Az intézet 1849-ig zavartalanul működött. Mikor Hentzi Henrik tábornok elhatározta, hogy védeni fogja Budavárát a magyar sereg ellen, kezdett veszedelembbe kerülni. Mikor a magyar sereg közeledtét jelezték, tömegesen jöttek a hegyre, hogy a sereget láthassák, mire Mayer Lambert, az intézet igazgatója a forradalmi időkre való tekintettel álrúhában elmenekült.

Ekkor a felelősség egész terhe Albert Ferencre szállott. Hentzi Henrik várparancsnok falragaszokban éppen akkor adta tudtúl a lakosságnak, hogy szándéka Budavárát erősen védelmezni és az ostromnak ellenállni. Albert az akkori várparancsnokot, Abele Ferenc hadnagyot felkérte, segítsen neki az eszközök elszállításában. Abele maga ment el Hentzihez, hogy tőle engedelmet kérjen; onnan azonban azt a választ hozta, hogy az eszközök elszállítása szükségtelen és meg sem engedhető, mert ő (Hentzi) oly jeles, tudományos intézetet soha sem fog megrontani.

Igy következett be május 4-ike. Amint 10 órakor a huszárok mindenfelől, különösen a budaörsi úton közeledtek, Abele hadnagy a várba küldött utasításért, honnan azt a parancsot vette, hogy embeivel a várba vonuljon vissza.

Déltájban volt, midőn 4 huszár ott termett a hegyen; nemzeti lobogót hoztak magukkal, melyet a Dunagőzhajózási Társulat jelzőárbocon azonnal kitűztek. Albert most — Hentzi hatalma alól felszabadulva — azonnal hozzáfogott az egyetem tulajdonát képező csillagászati eszközök biztosításához. Saját holmiját otthagya, sőt még családjának biztonságáról sem gondoskodott. Estefelé a golyók már annyira átjárták a csillagásztornyot és a lakó-

házat, hogy benne, vagy csak a közelében is maradni életveszélyes volt; ezért Albert végre is kénytelen volt családját leküldeni a városba. Másnap, május 6-án, vasárnap reggeli 5 órakor csapott be az első bomba az épületbe, mire felkérte Aulich tábornokot, hogy segítsen neki az eszközök elszállításában. Kammerer Ferenc budai szításmester, Pink Dávid kereskedő és számos más fővárosi polgár kézségesen segítettek Albertnek veszedelmes foglalkozásában. Azonkívül még oda rendelt honvédek is segítettek, akik közül egy, munkaközben ágyugolyó által megsebesült, Albertet magát pedig egy beütő 18 fontosnak légnyomása földre terítette.

Május 9-én szomorú családias várt rá. Az épület szomszédságában elszórt könyvekre és irományokra akadt, oly tárgyakra, melyeket zár alatt velt. Lázas sebességgel másztak keresztül az összelőtt falak romjain be a házba, hol a pincét, minden szobát, konyhát, kamrát, ajtót, szekrényt, fiókot, szóval mindent erőszakosan feltörve s tökéletesen kirabolva találtak.

Ha azokat az okokat keressük, melyek a magyar katonákat a csillagásztorony erőszakos felépítésére és kirablására bírta, a következőket jegezhetjük meg:

A katonák elvadulva a véres háború alatt, haszonleső, lelkiismeretlen emberek által felbőszítve, és a fővárosi — különösen tabáni — csöcselék által támogatva és kísérve, elkövezték azt a merényletet, mely az országot mintaszerűen felszerelt csillagászati intézetétől fosztotta meg.

Igy következett be május 21-e Budavár bevételének napja. Albert már reggel fél kilenckor Nagy Sándor táborába ment és kapott egy írást, mely a gellérthegyi ágyuk várparancsnokának meghagyta, hogy új rendelet bekövetkezéséig öröket hagyjon a csillagásztoronyánál.

Albert közben szekerek után nézett. Midőn 23-án estefelé a háziszolga felért a szekerekkel, sem őrnök sem eszköznek sem másnak még nyomát sem találta; minden ajtóvas- és réztárgy, tüzelőfa, szóval minden eltűnt. Albert azonnal jelentést tett a tabáni bíróságnál és a katonai hatóságnál. Általános házmotózást rendelték el a hegyen s így sikerült sok tárgynak a nyomára jutni, fájdalom, rendesen már olyan állapotban, hogy az eszköznek csakis tisztán rézértéke maradt meg.

A gellérthegyi csillagász-torony mielőtt még teljesen megszűnt volna létezni, rövid időre még feléledni látszott.

Okulva az 1849-i tapasztalatokon, melyek alapján kitűnt, hogy a Gellérthegyen felállított ágyuk a várfalak összelövedezésében mily hatalmasan működtek, elhatározták, hogy ezt a hegyet erősséggé fogják alakítani, aképpen azonban, hogy ezáltal a csillagászati észlelés lehetősége se legyen korlátozva.

A kereskedelmi minisztérium tervtárában megvannak a tervek, melyeket az ujonnan felépítendő csillagász-toronyról készítettek; jóváhagyó nyilatkozattal ellátva Mayer Lamberttől, a csillagvizsgáló visszatért igazgatójától. A helybeli katonai hatóságok körülmenyesen megállapították, hogy miképpen lehet a várfalban meridiánrést hagyni, melyet szükség esetében bombamentesen lehessen elzárni, ami kissé kalandos gondolat volt. Még 1852. szept. 23-án tartottak ülést a csillagvizsgáló felépítésének ügyében, hol a kész terveket tárgyalták. Szóval kész volt arra minden, hogy a gellérthegyi fellegrvár a csillagásztorony körül építtessék, hogy az ágyu a teleskoppal egyesíttessék, midőn a bécsi hadügyminisztérium e szép tervezetéseket egyszerre szétfujta, amennyiben a maga szempontjából, mindenesetre helyesen — a várat a csillagászati obszervatóriummal összeférhetetlennek találta és a gellérthegyi csillagász-torony végleges megsemmisítését keresztülvitte.

Az ötvenes években még adták a déli jelt a két testvérvárosnak, míg végre azt is beszüntették és az órát a többi eszközökhöz szállították. A katonai kincstár az egész épületet a telekkel együtt oly áron vette meg az egyetemtől, melyet az épület rézfedelének elárúsítása már bőségesen visszatértett.

Liebig, a müncheni híres kémikus szerint egy nemzet műveltségének fokát szappanfogyasztásának évi mennyiségéről lehet megállapítani. A hotentották, a világ legműveletlenebb népe, valóban sohasem mosakodnak. Bőrüket naponta koromból és zsírból készített vegyülekkel kenetik, anélkül, hogy azt csak egyszer is lemosnák. ...